6

IO. CLEMENTIS TODE

MEDICINAE DOCTORIS ET PROFESSORIS IN VNIVERSITATE HAFNIENSI, AD AVLAM REGIAM, AD PAEDATROPHEVM FRIDERICIANVM ET ALIA NOSOCOMIA ADQVE INSTITVTVM SVBLEVANDORVM PAVPERVM MEDICI, REGII COLLEGII MEDICI ET SOCIETATIS MEDICAE HAFNIENSIS MEMBRI

ADVERSARIA CLINICA

FASCICVLVS PRIMVS.

I. DE EXERCITATIONIBVS CLINICIS.

II. PRAECEPTORVM CLINICORVM PARS.

HAFNIAE,

Apud ROTHIVM Bibliopolam Regium

MDCCLXXV.

Digitized by the Internet Archive
in 2019 with funding from
Wellcome Library

https://archive.org/details/b30790669

I.
De
xercitationibus
clinicis.

Praefamen

ad

praelectiones domeſticas

de

methodo clinica

d. XX. Nouembr. MDCCLXXIII.

coeptas.

De
Exercitationibus clinicis.

QVAMQVAM *eam doctrinam, quam nunc propoſitum eo, Vobis ſingulis, Auditores, quotquot culturae meae patientes praebituri eſtis aures, vtilem atque iucundam reddere vehementer optem et quantum in me eſt, anniſus fuero, diſſimulare tamen nec debeo nec ſuſtineo, ideo potiſſimum hanc tractationem ſuſcipi,*

vt nonnullos Veſtrum in coepto cum laude labore publica adhortatione firmarem, accuratioreque et pleniore conſilio adiuuarem. Vnde reliquos humaniter mihi conceſſuros eſſe ſpero, vt breui praefatione illis progreſſus ſuos gratuler.

TE *autem adloquor ornatiſſime* CARSTENSENI, *Te ſollertiſſime* RANOEE, *Te modeſtiſſime* HOEFDINGI, *Te fidiſſime* SKOVBYE, *Te denique dulciſſime* STRAETTI.

QVIPPE *ſub noui inſtituti, vere regii, initiis, ſub ipſa teterrima bruma, ſuauiſſimos vos na-*

nactus ſum commilitones, caſtra Machaonia mecum ſequentes, pauperum tabernas mecum pulſantes. Tres vidimus hyemes, quarum horridum gelu tot alios deterriturum mirifico ſtudii amore ſuperaſtis. Alterne inſurrexerunt Eurus et Auſter, frequentiſſimi excurſionum noſtrarum aduerſarii: totieſque madidi ſenſiſtis nebulas malumque Iouem, remotius illud latus vrbis vrgentes. Neque tamen ideo tepuit ſuetus Veſter diſcendi ardor; a coepto tramite deflectere ſidumque ducem deſerere indignum putaſtis. De tanta laudabilis propoſiti te-

nacia, de indeſeſſis iſtis exercitationibus, feliciſſimam praxin promittentibus, non Vobis ſolum ſed patriae potiſſimum gaudeo.

VERVM *enim vero primis labris doctrinam medicam haurientes, ſub primo artis ſalutaris tirocinio rei clinicae Vos immiſcuiſtis, naturamque humanam in ipſo homine adfecto, libro mehercle! omnium optimo, cognoſcere coepiſtis, meo quidem conſilio meoque ductu. Quanquam autem nouo praeceptori adeo fueritis conſiſi, vt ad quamcunque formam effingere potuiſſem cereos Veſtros animos, gratiſſima tamen docili-*

tate

tate male vſus fuiſſem, ſi methodum ſuadens, ſummorum virorum placitis adeo repugnantem, argumenta reliquiſſem inanibus auctoritatibus certe ponderoſiora. Fallor niſi quantulacumque Veſtra experientia abunde euixerit heterodoxae, qvalis quidem videtur, ſententiae praeſtantiam.

At *quum haud paruus ſuperſit tironum numerus, quorum animi vel incerti haerent vel magiſtrorum monitis contra exercitationem clinicam non ita ſunt praeoccupati, quin a theoretico praxeos odio reuocari poſſent, easdem rationes iterum propo-*

nere fas ſit. Inter theoreticam medicinam atque practicam non modo diſtinctionem, ſed hiatum, ſed ſaltum admittunt ſcholae. Illa probe imbutum volunt iuuentutem medicam, antequam alterius ceu magis arduae diſciplinae ſtudium ſuſcipere auſa fuerit: illotis manibus in ſanctiora Aeſculapii irrupturum et infauſtiſſimo ſucceſſu poenam temeritatis luturum pronunciant illum, qui a multiplici inſtitutione theoretica nedum abſoluta ad primas clinicae lineas ducendas transiuerit.

At

AT *multa eaque ſatis obuia praeteruidere videntur, qui tironem medicum ab exercitatione clinica excludunt. Et primo quidem praecipuum praeteruident ſtudii medici fructum et finem, morborum nimirum genus humanum proſequentium cognitionem et curationem. Quid enim, amabo, certius ocyusque eo ducit quam frequentiſſimum cum aegrotis commercium? In tanta vitae academicae breuitate artiſque perdiſcendae longitudine illo fine excidet diſcipulus, niſi regiam hancce viam mature ingreſſus fuerit ſtrenueque inſtiterit. Sed de*

ſummo hoc momento mox plura proferemus.

DEINDE *immemores ſunt inſeparabilis nec vnquam laedendi diſciplinarum medicarum nexus, qui ordine procedendum eſſe clamant. Anatomiam quod attinet, animatamque, vt dicitur, eius ſororem, Phyſiologiam, ideo tantum diſcenda venit vtraque, vt morboſas corporis humani aberrationes recte dignoſcere valeamus. Sicut autem tironum commodis egregie officimus, quoties geminas has diſciplinas a ſe inuicem diuellimus, illosque a poſteriore*

remo-

remouemus, donec prioris memoriam depoſuerint, ita eam ſolummodo inſtitutionem anatomicam et phyſiologicam laudandam eſſe puto, quae partis ſtatui functionisue tenori exhibito iugiter ſubiungit varias, quibus vexari poſſunt, adfectiones, adeoque ad quotumquemque paſſum in Pathologiam euagatur. Siue autem ſimul cum phyſiologico, ſiue ab eo ſeparatum ſequamur ſtudium pathologicum, inſignibus profecto premetur difficultatibus, niſi perſpicuis captuique accommodatis exemplis vbique illuſtretur. Quod praecipue valet de intricatiſſima ſympto-

toma-

tomatum atque cauſſarum morbificarum doctrina.

AN *errabundae tironum imaginationi relinquenda ſunt haec exempla? An ſolo intellectu cognoſci poſſunt phoenomena nullis verbis ſatis apte deſcribenda? Magnus mihi erit Apollo, qui ab omni aegrotorum commercio ſecluſus, raro ingenii acumine claras attigerit ideas tot pulſuum et vrinarum, tot odorum, ſonorum atque colorum, ſexcentorumque aliorum, cum quibus medico practico eadem intercedit familiaritas ac Geometrae cum figuris.*

FACI-

FACILIVS *tamen ſolo deſcriptionis auxilio imaginari poſſet diſcipulus prisma dodecäedron, quam pulſum durum, calorem mordacem, vrinam iumentoſam, foetorem purpurae praenuntium, vultum deliraturi, ſonitum borborygmi et alia bene multa, quorum cognitionem minime ex ampliſſimis et coagmentatis verbis praeceptoris, ſed propria digiti pulpa, propriorum ſenſuum acie acquiret.*

SED *vtinam intra theoreticarum diſciplinarum terminum ſubſtitiſſet grauiſſimus error! Verum enim vero aeque certum eſt*

at-

atque dolendum, a fide Veſtra, o boni, vtcumque abhorrens, in variis cultioris Europae ſcholis, in noſtro demum ſapientiſſimo ſeculo dari ſcholas medicas, etiam celeberrimas, vbi ipſa Therapia, ipſa morborum cognoſcendorum et curandorum doctrina procul a noſocomiis, abſque proficuo exercitationum clinicarum connubio, traditur.

INTER *reliquas inclutam Leidenſem Muſarum ſedem excitaſſe ſufficiat. Haec cum irreparabili* BOERHAVIO *omnem inſtitutionis clinicae vmbram amiſit, nihil ideo pauciores dimittens Docto-*

res

res medicos, qui praxin deinde ſuſcipientes periculoſiſſimo ſaltu ab auditoriorum ſubſelliis ad aegrotorum lectulos, ad morbos ſola fama ſibi cognitos, proprio marte debellandos tranſeunt.

Sed *etiam in iis locis, vbi neque noſodochia deſunt, neque duces clinici, inculpatus tamen et vetuſtate ſanctus mos eſt, bienniem ſaltem aut triennium theoreticis conſecrare myſteriis, praematura autopſia haud profanandis. Inter ipſam denique iuuentutem medicam occurrunt, qui vel monitoribus ſapientiores ſeptennem adhibent praeparationem,*

exer-

priusquam clinicen adgrediantur, caſte atque caute ab aegrotorum conſpectu ſeſe abſtinentes, non ſecus ac ſi poſt longiſſimam illam praeambulationem vel nullum ſerium cum morbis negotium ſuſcepturi nec niſi nomen medici practici ambituri eſſent, vel perfacile et expeditum foret, clinicam demum diſciplinam, cui tot aliae lumen praetuliſſent, feliciter perluſtrare et abſoluere.

QVID *proficiunt autem tanta praemeditatione? Quid ferunt cunctatores tanto hiatu dignum? An tutius per ambages itur ad artis faſtigium? Neque hae periculo*

riculo carent. Dum perdiſcendis variis illis ſcientiis, quibus futuro clinico opus eſt, diuturnior opera datur, fieri vix poteſt, quin iuuenilis animus, notabilioribus in vno alteroue ſtudio profectibus incitatus, eius amore prae reliquis trahatur, eidemque potiſſimum incumbat, nimium ipſi poſtea tributurus. Hinc tot primitiae inaugurales, quin imo maturiorum practicorum opera diſtinctionibus logicis, demonſtrationibus geometricis, explicationibus chemicis confarcta: hinc tot lamentabiles non ſecus ac ridiculi grauiſſimiorum virorum errores.

De *iis vero, quae morbos ſpectant, quibus ſane nec ſatis cito nec ſatis induſtrie ſtuderi poteſt, nihil omnino in mentem cogunt practer voces et inania verba. Optimi cuiuslibet praeceptoris ori inhaereant, praeſtantiſſimos quotcumque auctores conſulant, ſchedulis committant quidquid inter audiendum interque legendum dignum putant quod adnotetur. Niſi ſimul acceſſerit fidum ſenſuum miniſterium, niſi ſtudia rexerit experientia, praeſtantisſima medicorum dux et auſpex, farraginem quidem congerent ſed difficulter capiendam, vſui minime accommodatam.* Pro

Pro ſtupenda tamen mortalium ingeniorum diuerſitate haud inficiabor, obtingere poſſe tantam memoriae felicitatem, vt indelebilibus veſtigiis cerebro impreſſa maneant, quaecumquae docillima ſollertia vndequaque collexerit: concedam dari albae Gallinae filios, quibus e tot aphoriſmis breuitate obſcuris, totidemque commentariis vbertate taedioſis, e tot notionibus inanitatis ſpeciem prae ſe ferentibus, ſibi inuicem repugnantibus, nihil quidquam e mente exciderit, antequam ad practica pericula ventum fuerit.

Falletvr *qui corraſis iſtis ſubſidiis confiſus fuerit. Quanto maiorem rerum lectarum et auditarum multitudinem in memoriam congeſſit, tanto facilius iudicia, eo, quem ſola praxis docet, ordine nondum euocata, viam ſibi praecludent: quo locupletius condidit theoriae promptuarium, eo magis erit metuendum, vt extemplo recurſurae forent paucae illae at neceſſariae notae, quibus verus oblati morbi character eſt eruendus.*

Non *abſque miraculo fieret, vt ex illa farragine, ea ſeligat*

et

et ſuppeditaret memoria, quae iudicio formando inſeruiunt.

SED *recurrat quodcumque fideliter didicit nouus Aeſculapius, quem non iucundum et nutrientiſſimum Autopſiae lac, ſed cruda, licet toties recocta Auctorum pappa aluit. Promtiſſimam habeat eorum, quae meminiſſe opus eſt, recordationem. An eorum quoque memor eſſe poterit, quorum nunquam bene gnarus eſſe potuit, ſignorum nempe, propriorum oculorum intuitu, propriorum ſenſuum repetita exercitatione magis quam fallaciſſima imaginatione diſcendorum?*

Hinc *apud varias Europae gentes, quarum ſcholae medicae a vera inſtitutione clinica alienae ſunt, nimis frequentes occurrunt Doctores, ritu maiorum, vt dici ſolet, promoti, eximii ceteroquin viri, multiſaria eruditione ornati, nocturna meditatione extenuati, qui in cognoſcendo morbo, quem rudis ac indigeſta Empyrici, inter aegrotos verſatioris ſcientia facili negotio recognoſceret, incerti haerent, poſt doctam dubitationem egregie demum hallucinantes inque adfectione lippis et tonſoribus nota neſcio quid noui ſuſpicantes. Neque mirum. Aegri-*

gritudinum theoriam quantumcumque pernoſcentes, inter aegrotos peregrini ſunt atque hoſpites.

Me *quidem, qui exercitationum clinicarum Vobis auctor fui, neque venerando ſenio neque munere, quod tales conatus iubere poſſit, ornatum noſtis. At vero grauiſſimam praeceptoris prouinciam minime in me ſuſcepiſſem, niſi gratus huic pectori inſederet animus patriae reique medicae vel abſque ſtimulo ſtudioſiſſimus nonnulliusque facultatis ad propoſitum noſtrum haud parum conducentium, ſine arrogante* φιλαυτία *conſcius.*

VERVM *enim vero, vt in ſa-miliariſſimum illum vſum, qui mihi cum omnis generis aegrotantibus per integros viginti et quod excurrit annos interceſſit, ſummorum in arte virorum regimine cultus, ſapientiſſimisque conſiliis in proficuam experientiam verſum, nunc non exſpatier, ea ſaltem felicitate gaudeo, Scholam Edinburgenſem adiiſſe, inclutiſſimam repurgatioris Medicinae ſedem, caſtiſſimo naturae ſtudio reliquis, quotquot illam aemulari laborant, longe ſuperiorem. Ibi mirabilem verae methodi clinicae vtilitatem expertus,*

omnis in eo ſui vt praeſtantiſſimam medendi rationem diſcerem, eamdem in patria pro viribus traditurus, ſi quod noſocomium curae meae foret commiſſum.

VOTO *meo ex parte potitus, a Vobis, quorum ſingularem doctrinae cupidinem aptiſſimumque ingenium abunde iam cognoueram et perſpexeram, facili negotio obtinui vt vnam alteramue horam, alia inſtitutione vacuam mihi meiſque excurſionibus clinicis daretis. Sicut enim ſtudioſa iuuentus inter graues mentis labores nunc in horto portuue deambulatum ire, nunc extra vrbis moe-*

nia euagari ſolet, non ideo ſane vt negotioſa cogitatione obiectorum naturam meditetur et rimetur, verum vt corpus exerceat animumque relaxet, ita Vobis, meliora lubentiſſime ſequuturis, loco nauium, florum, mimorum, puellarum, beſtiarum, ceterorum denique, quibus Havnia noſtra abundat, ſpectaculorum, tot alios trahentium, ipſas morborum facies propoſui iterum iterumque ſpectandas.

VOLVPE *iam foret Veſtram docilitatem et conſtantiam hic repetere; aſt inuitus haec praetermitto, metuendum enim eſt, ne*

videar

videar laudibus veſtris efficere velle, vt laudandi videamini.

CONSIDEREMVS *itaque ſimplicem laborum noſtrorum rationem dulceſque fructus, quo luculentius appareat, parum accurate illos diſtinguere, qui in ſtadiis tironi medico percurrendis cautiſſimam diſtinctionem adhibere adfectant.*

PATEBIT *non ſatis gnaros eſſe notabilis diſcriminis, quod methodo empyricae et dogmaticae intercedit.*

SPECTATORES *Vos volui, videndi cupidos, ſed doctis curis expeditos, ſtudioſam ingenii adpli-*

plicationem, aliis diſciplinis vindicandam, haud impenſuros, ea tantum obſeruaturos, quae obſeruare facile foret, quae obſeruaſſe olim iuuauerit.

Hinc *nil niſi communia, in praxi medica frequentius occurrentia, ſcitu maxime neceſſaria Veſtrae adnotationi commendaui. Praeter ſimpliciſſimam demonſtrationem nihil quidquam adieci.*

Sic *Vobis ſuffecit, in ictervico adnotaſſe flauedinem in oculorum albugine conſpicuam; guſtum amarulentum; vrinas croceas; faeces albidas; praegreſſam vomitionem, colicam, vel alia;*

iuua-

iuuamen a Rhabarbaro; Sufficit haec obſeruaſſe et didiciſſe, ſimilia in icterico fieri. Sollicita et anxia indagatione rationis, qua demum fiant, opus non erat. Alium enim ſcopum non habuimus, quam cognitionem eorum, quae nonniſi ab ipſa natura diſci poſſunt.

QVOTIES *iu poſterum Auctores euoluetis Icteri hiſtoriam enarrantes, flauedinem albuginis, reliqua morbi ſigna adducentes, memores eritis, in aegroto Vos ſimilia vidiſſe. Sic fida memoria deſcriptioni illi aegrotum viſum, ceu exemplari autographum apponere poterit,*

DOCTAM *vero commentationem eo lubentius omiſi, quo magis recedo ab iis, qui theoriarum ornatarum cupidi ſunt atque tenaces: qui opinionibus praeoccupati nihil vident in aegrotis, quod conceptibus ſuis non reſpondeat: qui ingenio ſuo magis credunt quam proprio ſenſui: qui quodcumque phoenomenon, etiam caſu doloue accidens, iugi explicatione proſequuntur: qui in cauſſas inquirere, ſubtilitatibus inhaerere, abſtruſa rimari malunt, quam palpabilibus et obuiis immorari; qui naturam artis magiſtram ſingulorum morta-*

lium

lium auctoritati ſubiiciunt, ſucoque ſcholaſtico obſcurant, quales duces clinici Gallis potiſſimum laudantur.

SED minime diſſimulans, quae erudite explicare non poſſem, euidentia et manifeſta prae occultis aduertere, paucaque et trita, ſed certa et vtilia docere ſatius duxi, quam inania multa congerere. Id tamen, quantum potui, curaui, vt inter illa, quae morbus caſusue efficit, diſtinguere diſceretis, neque ab aegrotantium dolis neque ab accidentium fallacia facile deciperemini.

REMOTAS *quidem et externas, vt vocant, morborum cauſſas quatenus vero erant ſimillimae et abſque aerumnoſa perſcrutatione eruendae, intactas non reliqui.*

IN *definiendo morbo haud feſtinaui, ne nomen imponerem adfectioni, quod euentus non probauerit.*

IN *morborum curatione ſimplici methodo vſus ſum, tum vt naturam aemularem, tum vt indubios redderem auxiliorum adhibitorum effectus, quos recte determinari nequit, qui compoſitis formulis ſibi placet. Breuiter expo-*

expoſui, cur tale medicamentum in vſum vocarem, cur tali forma, doſi, tempore, oportunitate adhiberem.

DOLOS *medicos piaſque fraudes in morbis ſimulatis vel imaginariis conuenientes fideliter aperii.*

NIHIL *demum a me praetermiſſum eſſe ſpero, quod diſcipulis multiplicem notitiam empyricam ſcientiae dogmaticae vtiliter ancillaturam comparare potuerit.*

QVO *minus autem tales exercitationes diſciplinae ſpecie fierent taedioſae, amicas intermiſcui confabulationes, quid? quod*

e locis caſibusque, inexpertorum ſtomachum facile moturis conſtantiamque iamiam ſuperaturis, iocatione haud immodeſta prudentem riſum, animos excitantem, comparare ſtudui.

LENTO *ſed tuto pede progreſſi, quantum in hoc ſtudio ſtadium confeceritis, quot obſtacula ſuperaueritis, quot commoda atque laborum compendia attigeritis, laeto in praeterlapſum biennium retroſpectu ipſi nunc iudicetis. Egregie fallor, niſi maiora videbitis quam timida et modeſta coniectura proſpexeratis.*

ET

Et *primo quidem negotio clinico plane adſueuiſtis, quod mehercle! multum foret, etiamſi ne iniucundos quidem morbos ſpectaſſetis. Nacti enim eſtis eam aegrotos videndi, audiendi et tractandi habitudinem, quae iuniori medico praxin adgreſſuro, infirmorum fiduciam ſibi conciliaturo adeo vtilis eſt, vt in interrogationibus inſtituendis auxiliisque ferendis, in omni denique agendi ratione exercitati in arte viri ſpeciem prae ſe ferre poſſit.*

At *praeſtantiora conſecuti eſtis. Hiſce nimirum excurſionibus ſenſim ad ſummas rei clini-*

cae moleſtias et difficultates obduruiſtis, iis forte grauiores, quae vmquam in futura praxi Vobis occurrent. Squalidiſſimos ex infima plebis faece aegrotos, anguſtiſſimis habitatiunculis vix acceſſibiles, foediſſimis morbis auerſabiles, contagioſa mephiti et multiplici infirmitatis paupertati nuptae progenie terribiles, identidem intueri, audacter contrectare, patienter audire ſuſtinuiſtes.

VERVM *enim vero commune eorum fatum, qui intrepido ardore longius efferuntur, non vitaſtis. Subnaſcentibus Aeſculapiis*

piis inſenſa Morbona meis quoque commilitonibus inſidias ſtruxit, exque pauculis plerisque maligniſſima febre irretiuit et in ſummum vitae diſcrimen abduxit. Neque tamen illud infortunium viriles Veſtros animos frangere ſtudiumue reſtinguere valuit, neque ſine laetabile bono fuit flebile malum. Ipſi enim coniunctam moleſtiſſimorum ſymptomatum vim perpeſſi mature didiciſtis, quid ſit aegrotati, deſideratiſſimo ſomno fruſtrari interno igne vri, medicatione non ſecus ac dolore cruciari, et intimis, ſi qui ſuperſint, ſenſibus angi.

Qvae ſic pertuliſtis, non Vobismet ſolum ſed generi humano, curae Veſtrae ſeſe commiſſuro, proderunt, quippe cui mitiores eritis medici, benefica ſympathia facilius commouendi, in auxiiliis ferendis a mora et crudelitate aeque alieni.

Sed quamquam de hiſce Vobis gratuler, praeſenti tamen atque praecipuo fini noſtro magis reſpondent ea, quae nunc enumerabo. Morborum ſigna, quae vel diſertiſſimus magiſter, de cathedra docendo, verbis intelligibilia reddere animiſque communicare irritis moliminibus allaboraret,

raret, viuis exemplis cognouiſtis. Propriorum oculorum, non imaginationis, acie varias obſeruaſtis coloris natiui aberrationes, pallorem in chloroticis, hydropicis, verminantibus, ſebrientibus, moribundis, conualeſcentibus diuerſiſſimum. Vidiſtis icterico-rum flauedinem, hecticorum fugaces roſas albugineſque coerule-ſcentes, phlegmones purpuream, eryſipelatis laetiorem rubedinem, echymoſeos liuorem, ſcorbutico-rum marmora, ſphacelique ſoe-dum nigrorem. Conſpexiſtis multiformia exanthematum, macula-rum, tumorum genera: puſtulas

toto coelo diuerſas ab humili et inconſpicuo milio ad coriaceas ſcarlatinorum ſquamas craſſiſſimaque leprae furfura.

TETIGISTIS *abdomina macie contracta, phlogoſi vſta, fluctuante latice diſtenta, ſcrophuloſis interaneis farcta, flatu expanſa, verminoſo hoſpitio elata, elapſis inteſtinis vacua.*

AVDIVISTIS *aſthmaticorum anhelitum, raucam vocem ex laeſo larynge emergentem, ſingultus et borborygmorum triſtiſſimam ſymphoniam, moribundorumque ſtertorem.*

Sensistis *varias arteriarum micationes, pulſuumque diuerſitates digitis ſolis bene cognitas.*

Vidistis *vrinas in febrientibus crudas, flammeas, iumentoſas, lateritias, criticas, in hyſtericis pallidas, in nephriticis mucoſas, in ictericis croceas, in hydropicis lixiuioſas.*

Qvid? *quod proprio olfactu, foetorem purpuratorum, ſyphiliticorum, vlceroſorum, ſphaceloſorum, verminantium, tineoſorum, exſpiraturorum diſtinguere didiciſtis.*

Sic *egregiam Vobis comparaſtis exemplorum copiam, prae-*

ceptorum dogmata illuſtraturam captuique magis accommodaturam. Ipſa deinde ſymptomatum genera quoties in aegris occurrent, coqnita Vobis erunt et cognitionem morbi faciliorem reddent. Analogia, vera medicorum adiutrice, lucem ſaepiſſime adferente viamque monſtrante, recte vti, morbumque vnius hominis ex praegreſſa alterius adfectione diiudicare facillime diſcetis.

At *finem impono ſermoni, o Optimi, ne nimium extollam commoda, quorum egomet auctor Vobis fui.*

Prae-

II.

Praecepta clinica.

Prooemium.

Alivd *eſt morbos curare, aliud aegrotantes tractare. Iunior medicus praxin clinicam adgreſſurus certas regulas, ad quas negotium ſuum dirigat, familiares ſibi reddere, variaſque cautelas adhibere debet, ne videnda praeteruideat, faciunda intermittat, morbi, infirmi, propriorum denique ſenſuum et opinionum fallacia decipiatur, famaeque ſuae male conſulat.*

De *qualitatibus medici clinici, de eius religione, corporis*

et

et ingenii dotibus, ſcientiisque et artibus praeuie cultis, multa praefari nolo. Haec enim in vniuerſum ea ſunt, quae ab ingenuo, docto et probo viro exſpectare fas eſt. Deinde practicus, cui non datum fuit, vel chriſtianae eccleſiae ſinu foueri, vel in formam ſpectabilem excreſcere, vel liberaliore educatione frui, vel elegantiores hominum circulos conſectari, vel multifaria eruditione ornari, tali defectu non impeditur, quo minus res ſuas prudenter et feliciter agat. Qui denegata illa commoda vel inuita minerua adſequi laborat, qui ra-

riores magnorum virorum dotes aemulari adſectat, in ridiculum vitium excurrere ſolet.

ADNOTARI *tamen meretur,* *Cl.* GRVNERVM, *qui poſt tot alios officia medicorum iterum expoſuit omniumque ſuſiſſime pertractauit, duplex tamen notitiae genus, vtilitate certe reliquiorum nulli ſecundum, omiſiſſe.*

ET *primo quidem iunior practicus eius loci, in quo medicinam eſt facturus, naturam, aërem et aquas non ſolum, verum etiam incolarum vitae genus, morbos, remedia domeſtica, terminos denique, quibus haec exprimunt,*

cogno-

cognoſcere debet. Deinde in arte culinari aliquantum verſatus ſit, hanc enim ignorare non poteſt, ſi diaetam aegrotorum morbo, palato, facultati ſimul accommodare velit.

Ea *autem, quae in ipſa praxi clinica apud aegrorum lectos veniunt obſeruanda, nunc expoſiturus, primum agam de ingreſſu ad infirmos, deinde de interrogationibus aliisque ſtatus morboſi perſcrutationibus inſtituendis, poſtea de praedictionibus, denique de auxiliis, regimine, reliquis ordinandis.*

Caput I.

DE ACCESSV AD INFIRMOS.

I.

MEDICVS *prima vice ad aegrotum, quem non adeo periculoſo moleſtoue morbo laborare audit, vocatus, neque lento nimis greſſu neque valde properante pede ad illum accedat. Qui longiorem moram interponit, negligentiae ſuſpicionem iniicit, niſi multiplici negotio diſtentum norit aeger. Qui vero vel ante nuncii reditum adeſt, parca praxi*

occupatus aut mercedis vel ſaltem gratiae captandae cupidior videtur.

II. Necessitate *iubente, vel aegroto honeſta poſtulatione auxilium inſtantaneum rogante, cito aduenias. Egregie conducit interdum, iucundiſſima quaecumque, nocturnam quietem, placidam meridiationem, laetum conuiuium, doctos labores et ſi qua ſunt aliae morae excuſationes, extemplo et ſine indignationis ſigno reliquiſſe.*

III. Post *datam ſidem non venire turpe eſt. Etiamſi praeuideas aegrotum eſſe eius ordinis*

mor-

morbumue eius naturae ut illum curandum ſuſcipere non potueris, accedas videasque tamen, ne inhumanitatis vel ſocordiae culpam incurras.

IV. Infirmvm, *cuius curam alius iſque inculpatus medicus ſiue ex officio ſiue ex praeuia illius petitione gerit, non tractes priuſquam alter ille ſimul vocatus vel dimiſſus fuerit. Vna cum illegitimo practico vel vtriuſque ſexus vnguentario aegrotum curare, maxime dedecet.*

V. *A* visis *aegrotis contagioſo morbo laborantibus ſtatim et veſtibus haud mutatis ad alios*

infirmos tranſire hoſque in periculum infectionis deducere nefas eſt, niſi cogente neceſſitate id excuſetur.

VI. Propriae *valetudinis proſperitati haud officias, contagioſos aegrotos viſurus et contrectaturus. Ieiuno ſtomacho vel ſtatim a diarrhoea ſudoreue vel abſque ſolitis praeſidiis hos adgredi periculoſum eſt.*

VII. Cavtissimvs *ſis in acceſſu ad illos, quos in rabiem facile prolabi noſti.*

VIII. Caveas *tamen ne in vtroque periculo* (VI. VII.) *conſtitutus ridiculum et offenſantem anxietatem prae te feras.*

IX. Odoribvs *ſuaueolentibus perinde ac foetidis non ſis imbutus.*

X. Infirmarivm *intrans neque tumultuarie aut incurioſe cumque numinis ſalutiferi ſtrepitu accedas, aegrotantis fortaſſe ſomnum turbaturus, neque tenebrionis inſtar gradu teſtitudineo in cubiculum ſubreptes, inopinata apparitione terrorem magis quam ſolamen adlaturus.*

XI. Aegroto *adſidens nullum aliud obiectum habere videaris, quam morbi coqnitionem et rationem. Iis, quae ad malum perſcrutandum adque aegri iu-*

uamen efficiundum non pertinent minime inhaereas.

XII. NEQVE *nimium moreris in infirmario, ne vel tibi noceas, vel aegroto, aluum e. gr. depoſituro, incommodum crees, vel loquacitatis otiiue ſuſpicionem ingrediaris.*

XIII. IN *morbo exacerbationibus vel paroxyſmis diſtincto ſub horum acceſſu ad aegrotantem venias, quo accuratius vehementiam ac durationem mali ipſe obſeruare poſſis, praecipue ſi narrationes aegri familiariumue ſuſpectae vel obſcurae fuerint.*

XIV. Qvod ſi acceſſus eius ſit naturae, vt arte mitigari haud poſſit, praeſtat abeſſe, praeſertim ſi aegrotus ſolamina efflagitet impatientius.

XV. Confert nonnumquam tum maxime viſere infirmum, quum remedia adhiberi debent, quorum adminiſtratio familiaribus tuto committi nequit.

XVI. Acvta et grauis quaelibet adfectio frequentiorem medici acceſſum poſcit quam chronica. In illa enim minime rarum eſt, ominoſam morbi mutationem, cui non ſatis cito occurri poteſt, fugacesque et fron-

te capillatas opportunitates veluti in puncto ſubnaſci.

XVII. Hinc *circa inſtantem criſin inque aucto periculo aegrotum crebro videas, vt naturae greſſum et conamina cognoſcas, morbum igitur impugnes, aegrotantis animum fiduciamque tunc temporis facile vacillantem erigas et firmes, familiares ad ſtrenuam ſubminiſtrationem adhorteris, tibi denique cordatae et indefeſſae ſollertiae famam concilies.*

XVIII. In *morbo chronico maiora viſitationibus interponas intervalla, quoties mutationes vix ſenſibiles ſymptomata ſunt*

vel

vel inſirmus iuſto frequentio-rem medicaminum variationem de-ſiderat.

XIX. Tardivs *nec niſi ſae-pius rogatus redeas ad aegrotum, qui ſalutaria conſilia ſpernit, ap-petitui nimium indulget, inania multa molitur, cet.*

Caput II.

DE INTERROGATIONIBUS IN VNIVERSVM.

I.

QVAESTIONES *apud aegros eum in finem eaque ratione inſtituit medicus, vt probe exploret et perſpiciat morbi faciem, greſſum, cauſſam et naturam.*

II. INTERROGATIONES *itaque attinent vel ad morbi originem, decurſum, durationem, ſymptomata et mutationes, vel ad aegroti aetatem, vitae genus, conſtitutionem*

nem corporis, idioſyncraſiam, errores diaeteticos morboſue praegreſſos, vel ad auxilia artis adhibita.

III. HARVM *autem ſeriem optime diſponit compendiumque laboris facit praeuia quaedam morbi notitia.*

IV. MORBI *aegrotum vexantis nomen declarare ſolet nuncius. Illud quidem a vero nonnunquam egregie aberrat, vtplurimum tamen ad veriora indaganda ſatis aptum eſt. Nuncius quoque non raro adfectionis faciem, greſſum atque originem non inepte enarrat, indicia vix non adiiciens, ad cogno-*

noſcenda ea, quae aegrotus diſſimulauerit, apprime vtilia. Immodeſta tamen, auida et ſuperflua ſciſcitatione haud vtaris.

V. Prolixiorem *morbi enunciationem accipies a familiaribus, matronis inprimis, aduentum tuum in limine intercipientibus. Proniſſimae ſunt illae in enarrandum adfectionis ſtatum propriumque iudicium ſubnectendum. Neque a vero ſemper abludunt; vnde ſaepiſſime poſt illa praefamina cum probabili morbi coniectura infirmarium ingredieris.*

VI. Monita *interdum addunt familiares, ad captandam*

aegri

aegri fiduciam vel expiſcandam adfectionis naturam ſatis idonea.

VII. NEQVE *aliunde petenda eſt mali curandi notitia, quoties ob tenellam aetatem, mentis abalienationem, vocis priuationem, medici vel medicinae odium, nimiam verecundiam, alia, ex aegrotante ipſo parum vel nihil ſcire licet.*

VIII. TALI *autem colloquio nimium non eſt dandum, ſed ad aegrotum tranſeundum, vbi hunc in periculo verſari, dolore cruciari, impatienti exſpectatione vexari noſti, vel inutile confabalutione tempus teri vides.*

XI.

IX. In *ipſo cubiculo ſoli ſaepe ſenſus tui, viſus, auditus, olfactus, nullo interprete adhibito, nulla ſciſcitatione praeuia cognoſcent, quid morbi ſubſit. Exemplo ſint hydropici, icterici, varioloſi, epileptici, phthiſici, aſthmatici, dyſenterici.*

X. Aegrotvm *ipſum interrogare inque eius querimonias condeſcendere vtiliſſimum eſt. Plurimi enim infirmi loquaces eſſe ſolent: vehementer ſibi placent medicumque amant, ſi facta ſibi fuerit copia, mali hiſtoriam enarrandi. Varia nonnumquam adducunt, quae facile praeteruidiſ-*

ſes.

es. *Egregie deinde confert, ex aegrotante ſcire, qualem morbi ui notionem habeat, vt reſpon-dentem animum erigamus, erran-tem in rectam viam reuocemus, metu illius ad remedia, quae ali-ter vix adhibiturus fuiſſet, ſua-denda vtamur. Prolixae narra-tioni attentam, vt videtur, au-rem praebens, maiora animo ver-ſare et luſtrare poteris.*

XI. ORDINEM *et rationem in-ſtituendae apud aegrotum inter-rogationis quod attinet, vt plu-rimum ſic procedandum erit. Poſt verborum officia quaeritur, quo-modo ſe habeat ille, quonam mor-*

bo

bo adſectus ſuerit, quando aegrotari inceperit. Haec facile monſtrabunt viam in reliquis quaeſtionibus ineundam.

XII. Qvod *ſi aegrotum ſimulationis vel vanae imaginationis ſuſpectum habemus, vel parum ab eius narratione ſperamus, mox interrogamus, vbi dolorem ſentiat, quaenam pars ſit adfecta, quam oſtendere debet, ne peruerſa eius anatomia decipiamur. Tunc ſubiungenda ſunt examina, quae veri indagationem promittunt.*

XIII. Fictam *aegrotationem optime perſpicimus, data ab ipſo*

ſo aegrotante morbi hiſtoria. Hanc enim ad veri ſimilitudinem effingere et adornare vix vnquam poterit.

XIV. In univerſum parum fidei tribuas aegroto, qui omnia, de quibus quaeris, ſymptomata adeſſe vel adfuiſſe affirmat. Vel proprio metu decipitur, vel medicum fallere conatur. Patet tales tunc intermiſcendas eſſe interrogatiunculas, quibus fallacia declaratur.

XV. Perinde incautus et inexpertus foret medicus, qui aegroto ſymptomatum neceſſariorum praeſentiam neganti credere

vellet. Delirioſi ab omni incommodo liberos ſeſe praedicant. Hos ſolida argumentatione refellere inanis plerumque et noxius eſt labor.

XVI. Ad *familiares mulieres imprimis redeundum eſt interroganti, quoties ſuſpecta, dubia, obſcura vel abſurda in ipſis infirmi reſponſionibus occurrunt, tum etiam quoties aegrotantis pudor quaeſtionem aegre ferret, quod praecipue valet de menſtruatione, grauiditate, fluore albo cet.*

XVII. Interrogationes *modeſte proferantur resque natura-*

les

les vſitatis apud matronas terminis metaphoricis attingantur.

XVIII. Ad *barbaras aegrotorum et familiarium voces riſum teneas, nec errores theoreticos refellere labores.*

XIX. Doctos *artis medicae terminos ſermoni non immiſceas, quippe qui ad aegrotorum captum omnimode eſt accommodandus.*

XX. Vberivs *inſtituas examen in prima infirmi viſitatione, vbi tempus et reliqua ſinunt.*

XXI. Brevissima *vel nulla ſciſcitatione opus eſt, vbi morbus ſatis evidens eſt, vel aegrotus inſtantaneum auxilium exigit.*

Caput III.

DE SYMPTOMATVM EXPLORATIONE.

I.

PVLSVM *arteriarum numquam non explorare debet medicus. Non ſolum in morbis febrilibus praecipuum ille conſtituit ſignum, verum etiam in alia quacumque adfectione ſatis tuto docet, num febris adſit nec ne, quo gradu vires ſint exhauſtae, et alia. Deinde fiduciae aegroti aliquid detrahit, qui arteriam intac-*

tactam relinquit. Plerique enim infirmi perſcrutationem pulſus inter palmaria medici clinici officia iudiciique formandi auxilia habent.

II. Tangendvs *eſt poſt praeuias nonnullas quaeſtiones, non ſtatim ab acceſſu medici. Haud explorari debet, priuſquam omnis mentis corporiſue emotio ſubſederit, ſiue haec ab Aeſculapii adſpectu, ſiue ab expergefactu, tuſſiendo, vomendo cet. prouenerit.*

III. Digiti *arteriam tacturi non ſint frigidi, quippe qui minus bene ſentiunt arteriamque attactu horrido exagitant.*

IV. In *morbis contagioſis digiti immergendi ſunt aceto vini vel imbuendi ſuffimigio quodam prophylactico. Plerumque tamen praeſtat digitos poſt exploratum pulſum in muccinio, medicina quadam antiſeptica imbuto, detergere, quod minime negligendum eſt, ſi aegroti manus ſuſpecto ſudore perſuſa, vel ſcabie deturpata fuerit. Caue autem, ne illud muccinium naſo oriue admoueas.*

V. Neqve *tutum eſt manum diutius, ac neceſſitas iubet, ad cuiuslibet infirmi carpum ſtragulumue relinquere: facile enim incautum*

*cautum ſequitur mephitis conta-
gioſa vel deteſtabile animantium
genus.*

VI. Tres *vel duo ſaltem di-
giti arteriae ſunt admouendi, quo
minus ſingulae pulpae tactus falli
poſſit.*

VII. Leniter *adprimantur,
vt arteriae expanſionem perſen-
tiſcant, neque tamen ſuffocent.*

VIII. Manvs *aegroti modice
prona ſit, brachium vero in me-
dio inter flectionem et extenſio-
nem ſitum. Conſiderandum eſt
num valde ſtricta ſit induſii vel
ſubuculae manica, vel venae ſec-
tae vinctura. Ea enim egregie*

mutare valent arteriae micationes. Unde talis indagatio minime negligatur, quoties ſimulationis ſuſpicio adeſt.

IX. Qvadraginta *ad minimum pulſus exſpectes, ſi de aequabilitate, ordine, intermiſſione negotii arterioſi tuto iudicare velis.*

X. Freqventiam *pulſus optime cognoſcimus adhibito horologio portatili, minuta ſecunda indicante, quippe cuius ope exacte determinare valemus numerum micationum in minuto primo.*

XI. Hoc *autem in uſum trahens id obſerues, vt arteriam*

tan-

tangas priuſquam horologii index praeuium minutum primum emenſus ſit, et tum demum numerare incipias, quum virgula alterum circulum adgreditur: primis enim poſt digitorum adplicationem pulſibus ſemper aliquid praecipitis et inordinati ineſſe ſolet.

XII. Qvod *ſi curioſiore pulſus perſcrutatione opus eſt, nec temporis anguſtia prohibet, bis vel ter repetenda eſt exploratio, praecipue ante diſceſſum medici, quo tempore vt plurimum tranquillior eſt aegrotus.*

XIII. Qvod *ſi ſingulare quiddam, morbo haud congruum de-*

prehendatur in arteria, in altera etiam manu tangendus eſt pulſus, vt videamus, diuerſa ſtructura an dolus ſubſit.

XIV. In *carpo brachii ſeu humeri dolore, inflammatione, ſpaſmo, cet. adfecti pulſus quidem explorari poteſt et debet; ſed de eo non concludendum eſt ad actionem cordis adque ſanguinis circulum in reliquo corpore.*

XV. Respiciendvm *ſaepe erit ad carotides vel temporales arterias pulſantes, vt de ſynchroniſmo et harmonia pulſuum iudicare poſſimus. In magnis ſanguinis verſus caput congeſtionibus*

bus illae fortiter micare ſolent, pulſu in manu ſimul valde debili.

XVI. QVODSI *propter ſyncopen aliasue cauſſas arteria in ſolito ad carpum loco obſcure pulſet, ad cubiti flexuram vel altius adſcendendum erit.*

XVII. PVLSVI *ſoli non fidendum: hunc pro aetatis, ſexus, ſenſibilitatis, ceterorum diuerſitate diuerſum, inque eius explorationе ad numerum, ordinem, magnitudinem, robur et alia reſpiciendum eſſe, Semiotica docet.*

XVIII. EXEMPLI *cauſſa hic tantum notamus, pulſum tran-*

quil-

quillum, mollem, optimaque qualibet nota praeditum in febre nondum iudicata, grauibus et ominoſis ſymptomatibus ſuperſtitibus, peſſimum eſſe ſignum, vtpote lethargi vel delirii praenuncium. Similiter tarda arteriae micatio cum creberrima et anhelante reſpiratione ſuſpecta eſt. Neque omnis pulſuum intermiſſio mala: deficit abſque noxa in ſenibus, in turbis abdominalibus cet.

XIX. Svb *ipſo pulſus examine facillime obſeruari poteſt* calor *vel* frigvs *aegrotantis.*

XX. Neqve *tamen ille caloris gradus, quem in manu perſentiſcimus, ei, qui in reliquis corporis partibus obtinet, ſemper reſpondet. Externorum aliorumque accidentalium hic habenda eſt ratio. Partes aëri frigidiori expoſitas minus calere quam ceteras, mirum non eſt.*

XXI Hinc *de pedibus, capite, dorſo, partibus internis, praecipue de loco adfecto erit inquirendum, propria medici manu non raro admota.*

XXII. Svnt *qui thermometrum portatile immittunt ori, axillae, manui aegroti.*

XXIII. Morbi *in vniuerſum, in quibus de calore vel frigore aegri certiores nos reddere debemus hi ſunt: febres, inflammationes, ſuppurationes, gangraenae, tabes, ſpasmi, ii denique, in quibus ſimilium praeſentiam ſuſpicamur.*

XXIV. Qvodsi *in talibus aegrotis naturalem iam obſeruamus calorem, non ideo praetermittenda eſt eius, quod forte adfuit, indagatio.*

XXV. Neqve *ſufficit noſſe, quod aegrotus in toto corpore vel certa quadam parte incaluerit: ipſe eius caloris frigorisue modus*

et

et gradus erit cognoſcendus. Frigoris praeſerſim diuertiſſima eſt ratio: nunc enim ſub vix ſenſibilis horripilationis ſpecie latet, nunc in validiſſimas concuſſiones excurrit.

XXVI. NONNVLLA *iterum ſubiungamus exempla. Hyſtericis inferiora frigent. Poſt pedum refrigerium plurimi catarrhi inflammatorii. Summus aeſtus cum pulſu debili et paruo, calor externa vrens cum intimorum frigore in febribus peſſimis. Volae manuum genaeque calentes reliquo corpore vtcumque inhorreſcente hecticae febris nota. Faciei ae-*

ſtus

ſtus reliquarum partium calorem valde ſuperans congeſtionem verſus caput indicat. Genarum ardor naſo auribuſque frigeſcentibus peſſimum in malignis ſignum. Rigores ſub ſtatu inflammatorio ſuppurationem minantur: ſubitaneus ardoris phlogiſtici tranſitus in contrarium, ſphacelum. Pertinaciſſimus caloris in parte defectus oſſeam arteriae naturam prodit. Gelida ſenſatio in vertice hyſtericas vexat.

XXVII. Cvm *pulſus calorisque exploratione coniungi poteſt* SVDORIS *examen; vbi enim calor adeſt in ſudationem quoque inquirere debemus.*

XXVIII.

XXVIII. In *eius autem examine, non ſecus ac de calore diximus, ad loca, motum, qualitatem perſpirationis auctae reſpiciendum eſt, vnde praeter viſum tactus quoque, quid? quod odoratus nonnunquam erit adhibendus.*

XXIX. Svdantia *tamen aegri inferiora exploraturus familiarium vtaris miniſterio. Id cures vt ſtragula caute attollantur lenteque reponantur, ne infirmus improuide retectus pernicioſum forte et foetidum hailtum emittat, aut intercepta collapſu tegumentorum aura frigida cor-*

pus calido vdore perſuſum perer-ret, horrores haud innoxios ſe-cum vectura.

XXX. Vbi *temperantiam in-firmi ſuſpectam habemus, inopi-natam ſudoris indagationem lecti-ue commodiorem adornationem fin-gere conducit: ita enim recondi-tam non raro eſcam ampullamue detegimus.*

XXXI. Pavca *adducamus ex-empla. Vbi ſudor ibi morbus.* Hippocr. *Sudor in parte, non in toto corpore malum. Acorem ſpi-rans, purpuram praeſagit. Foe-tidas in cacochymicis, in ſordi-dis, putride febrientibus. Fri-*

gidus ſummam debilitatem ſequitur. Poſt multum calorem nullus vdor malum. Sudatiuncula palmarum poſt paſtum naſcentem hecticam prodit, colliquatio nocturna declaratum comitatur. Vrinoſus ſudor ex iſchuria rarus, croceus ex ictero infrequentior, cruentus ex ſanguinis diſſolutione rariſſimus. Calidus, aequabilis, vniuerſam cutem perfundens, leuamen adferens, morbi ſolutionem comitatur.

XXXIII. Faciem *vero vultumque, vtpote animi, virium, circuli et craſeos humorum indices, in quouis aegroto ſollicite con-*

templeris. Vix enim apud hominem notabiliore aegrotatione decumbentem, nihil in alterutrius colore, plenitudine, motu, robore occurret, quod a natura haud abludat.

XXXIII. Vnde *pauciſſimi dantur morbi, in quibus illius ſpeculi inſpectio tuto omittatur.*

XXXIV. Eivs *vtilitatem ſequentia comprobant. Icteri veſtigia in albugine oculi potiſſimum quaerenda. Chloroſin ex ſingulari faciei pallore maxime cognoſcimus. Halo circa oculos verminantem notat. Roſae in malis hecticorum. Rubor faciem vul-*

vultumque ſuffundens ſanguinis iuſto maiorem in capite congeſtionem indicat. Liuent quibus ſuffocatio imminet. Faciei oedema ad ſigna Hydrothoracis accedit. Praetumidum labium ſuperius ſcrophuloſos et verminoſos ſequitur. Pupillae dilatatae in hydrocephalo. Obtutum vacillantem malignae febres, ferocem deliria inflammatoria ſecum vehunt. Lacrymatio aphthis praecedit.

XXXV. Aegroto autem adſidens vel adſtans, manu manum contrectans, vultui inhaerens, non poteris non percipere, niſi omnem narium ſenſum puluere ſuffocaueris,

ris, qualem odorem ille ſpiret. Dantur tamen particulares foetores, quos ex perſpecto demum morbi genere ſuſpicari licet.

XXXVI. CVRIOSIVS *talium effluviorum examen plerumque admodum vtile eſt, neque tamen perinde tutum atque iucundum: vnde illud relinquere iuuat, quoties aliunde ſatis certam colligimus morbi cognitionem.*

XXXVII. NOTANDVM *tamen, naſo ſagaciori vix effugere furtiuos aegri errores diaeteticos, vetitasque illecebras ſub ſtragulis occultatas.*

XXXVIII. Haec *ad variorum extremae* cvtis *ſymptomatum indagationem ducunt. Sub pulſuum, caloris, ſudoris, faciei, odoris exploratione facile inuenies, quae vel intumeſcentiae, vel maciei, vel decolorationis, vel erupſionis, vel alius adfectus ſuperficiarii in ceteris corporis partibus haerentis ſuſpicionem moueant.*

XXXIX. Dantvr *vero multifaria adfectionum externarum genera, quorum praeſentiam non niſi ex nota aegritudinis natura vel relatu infirmi aut familiarium ſuſpicari poſſumus. Iis v. c. qui diutina aegrotatione de-*

cubuerunt, ſphacelus coccygem adgreditur. Verminantibus abdomen elatum, colica ſaturnina laborantibus, contractum.

XL. Ad *exanthemata diiudicanda cautum epidemiae et aliorum praegreſſorum examen, attentaque ipſius eruptionis contemplatio requiritur, ne puncturas pulicum, varos, puſtulas ſcabioſas, alia pro exanthematibus habeamus. Neque ſemper ſufficit faciem, manus, pectus inſpexiſſe, verum reliquae corporis plagae perueſtigari debent. Sic maculae ſcarlatinae, tum etiam petechiae non raro in dorſo femori-*

moribusque haerent. Alia denique ſymptomata lucem adſundunt: ſcarlatinae e. g. ſuſpicionem angina creat.

XLI. His *accenſeri poſſunt ſingularia quaedam phaenomena certis morbis propria exque eius cognitione coniicienda. Anus retractus iu colica pictonum, teſticulus eleuatior in nephriticis, inaequalitas muſculorum in rheumaticis chronicis, tendinum in poplite rigiditas in ſcorbuticis, multiplex genitalium labes in venereis.*

XLII. Neqve *tamen abſque tanta veri ſimilitudine, vt dubio*

amplius locus ſit, in occultiorum vitiorum examen deſcendas, vel abſque neceſſitate autopſiam affectes, praecipue in mulieribus, quarum pudori in relegendo corpore, quantum fieri poteſt, parcas.

XLIII. Lingva *in pleriſque aegrotis eſt inſpicienda, vtpote primarum viarum conditionem circulique ſanguinei impetum egregie indicans.*

XLIV. In *ea autem color, humiditas, mollities, calor, motus, forma denique et habitus conſiderandi veniunt. Vnde non viſus ſolum, ſed etiam tactus ad explorationem adhiberi debet.*

XLV. Inspiciens *linguam ab halitu aegroti caueas. Confert nonnunquam oris collutionem ex aqua et vino praemiſiſſe.*

XLVI. Ne *dolo vel ingeſtis vel ipſo morbo decipiaris, praegreſſa et concomitantia ſedulo compares.*

XLVII. Exemplis *haec illuſtremus. Lingua in magna febre neque ſicca, neque alba, aphthas praenunciat. Phthiſicis plerumque roſea eſt et humida. In ſumma debilitate tremit extenſa. Febrem ſimulantes linguam panno laneo adfricato exſiccant: Juſcula ceraſorum nigrorem inducunt.*

XLVIII. Os *faucesque inſpicere oportet medicum in ſcorbuticis, infantibus circa dentitionis tempus aegrotantibus, aphthoſis, ſyphiliticis, ſaliuaturis, ceteris quibus maſticatio, vel loquela, vel deglutitio eſt laeſa vel anima foetet. Hydrophobos vero ad ſimile examen cogere velle crudele foret.*

XLIX. In *hiſce autem explorationibus caueas ne ſuſpectum ſpiritum proprio ore naſoue inhales: vnde conducit ſub lenta exſpiratione inſpectionem abſoluere. Quodſi fieri poteſt, aegrum ſimul auram trahere et retinere iubeas,*

beas, vel halitum elabentem ſuf-fimigio prophylactico intercipias. Valet hic etiam quod de lingua (XLV) *dictum eſt.*

L. Patet *ſimilem cautelam adhibendam eſſe, quoties ſuſpecto ori remedia adplicantur.*

LI. Lingvam *deprimas ope ſpatulae vel manubrii cochlearis vel alius inſtrumenti plani et obtuſi. Frigidum hoc admouere plerumque nocet vel ſaltem diſplicet; hinc aquae calidae immittatur vel in manu teneatur, donec frigore fuerit orbatum. Adhaereſcens forte miaſma ablutione mox auferri cures.*

LII. Infantes *raro permittunt oris perſcrutationem: arripienda eſt occaſio quam ipſi praebent clamores maxillas diducendo.*

LIII. Lvmen *adhibens humiliore vtaris candela, ipſamque propria manu teneas, quo rectius illuſtrentur partes inſpiciendae.*

Reliqua in altero faſciculo tradentur.

Erratum grauius.

S. XXXII. l. IX. lege:

quod euentus non probauerit.